

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૧૭] ૩ એસ.સી.આર. ૩૭૪

બ્રિજેન્દ્ર સિંહ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

રાજસ્થાન રાજ્ય

(ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૭૬૩ ઓફ ૨૦૧૭)

એપ્રિલ ૨૭, ૨૦૧૭

[એ. કે. સિકી અને અશોક ભૂષણ, ન્યાયમૂર્તિશ્રી]

ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ – કલમ ૩૧૯ – આરોપી તરીકે ન દર્શાવાયેલા વ્યક્તિઓને સમન્સ મોકલવાની કોર્ટની સત્તા – તેનો ઉપયોગ – ક્યારે – ઠરાવ્યું: પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય રચવા માટે માત્ર તેમની સંડોવણીની

સંભાવના કરતાં વધુ મજબૂત અને નક્કર પુરાવાની જરૂર છે – સંતોષનું ધોરણ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હોય તેવા અન્ય લોકો સામે આરોપ ઘડવાના સમયે જરૂરી ધોરણ કરતાં વધારે હોવું જોઈએ – આ સત્તાનો ઉપયોગ સામાન્ય કે અસાવધ રીતે ન કરી શકાય. હકીકતોમાં, ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાઓ સામે સમન્સ ઓર્ડર પસાર કરવામાં સામાન્ય અને અસાવધ વલણ અપનાવ્યું છે. તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરવામાં આવેલા દસ્તાવેજો અને અન્ય પુરાવાઓ દર્શાવે છે કે અપીલકર્તાઓનો આલિબી (ગુનાહિત સ્થળે ગેરહાજરી) નો બચાવ સાચો હતો. ટ્રાયલ દરમિયાન રેકૉર્ડ કરાયેલા પુરાવાઓ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ દરમિયાન અગાઉ નોંધાયેલા નિવેદનો કરતાં વધુ કંઈ નહોતા. પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય બનાવતી વખતે ટ્રાયલ કોર્ટ પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય રચવા અને તે જોવા માટે બંધાયેલી હતી કે શું અપીલકર્તાઓની સંડોવણીની માત્ર સંભાવના કરતાં 'ઘણા મજબૂત પુરાવા' રેકૉર્ડ પર આવ્યા છે. આ પ્રકારનો સંતોષ નહોતો. હાઈકોર્ટે પણ આ સામગ્રીને અવગણી છે. આમ, અપીલકર્તાઓને કલમ ૩૧૯ હેઠળ સમન્સ મોકલવાનો આદેશ રદ કરવામાં આવે છે.

અપીલ મંજૂર કરતાં, કોર્ટે ઠરાવ્યું:

૧.૧ સેક્શન ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળ એવી વ્યક્તિઓ સામે પણ કાર્યવાહી

કરવાની કોર્ટની સત્તા સામે કોઈ વિવાદ હોઈ શકે નહીં, જેમને આરોપી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા નથી. આ જોગવાઈનો હેતુ એ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે વાસ્તવિક ગુનેગાર સજામાંથી છટકી ન જાય. કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી., જે કોર્ટને આરોપી ન હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવા સક્ષમ બનાવતી એક સક્ષમ જોગવાઈ છે, તેનો ઉપયોગ ચાર્જશીટ દાખલ થયા પછી અને ચુકાદો સંભળાવતા પહેલા કોઈપણ સમયે કરી શકાય છે, સિવાય કે કલમ ૨૦૭/૨૦૮ સી.આર.પી.સી., કમિટીંગ વગેરેનો તબક્કો, જે માત્ર પ્રી-ટ્રાયલ તબક્કો છે જે પ્રક્રિયાને ગતિમાં લાવવાનો હેતુ ધરાવે છે. [પેરા ૯, ૧૦] [૩૮૧-H; ૩૮૩-B-C]

૧.૨ હરદીપ સિંહના કેસમાં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતોનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવ્યું છે. કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળની સત્તા ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ત્યારે જ વાપરી શકાય છે, જ્યારે તેને જણાય કે આવી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કેટલાક 'પુરાવા' છે, જેના આધારે એવું તારવી શકાય કે તે ગુના માટે દોષિત જણાય છે. 'પુરાવા' એટલે ટ્રાયલ દરમિયાન કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રી. જ્યાં સુધી પૂછપરછના તબક્કે આઈ.ઓ. (તપાસ અધિકારી) દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી સામગ્રી/પુરાવાનો સંબંધ છે, તેનો ઉપયોગ કલમ ૩૧૯ ની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે કોર્ટ દ્વારા રેકૉર્ડ કરાયેલા પુરાવાઓને સમર્થન આપવા અને તેને મજબૂત કરવા માટે થઈ શકે છે. નિઃશંકપણે, સાક્ષીઓની સર તપાસમાં

સપાટી પર આવેલા આવા પુરાવાઓ, તેમની ઉલટ તપાસ વિના, પણ ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે. જો કે, કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળ કોર્ટને આપવામાં આવેલી વિવેકાધીન સત્તા હોવાથી અને તે અસાધારણ પણ હોવાથી, તેનો ઉપયોગ ખૂબ જ સંયમપૂર્વક અને માત્ર તે જ કેસોમાં કરવાનો છે જ્યાં કેસના સંજોગો તેમ કરવાની બાંધધરી આપતા હોય. સંતોષનું ધોરણ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હોય તેવા અન્ય લોકો સામે આરોપ ઘડવાના સમયે જરૂરી ધોરણ કરતાં વધારે છે. કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓમાંથી જ્યારે મજબૂત અને નક્કર પુરાવા મળે ત્યારે જ આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. તેનો ઉપયોગ સામાન્ય કે અસાવધ રીતે ન થવો જોઈએ. પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય રચવા માટે માત્ર સંડોવણીની સંભાવના કરતાં વધુ મજબૂત પુરાવાની જરૂર છે. [પેરા ૧૩]

૧.૩ જ્યારે ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોને આ કેસની હકીકતો પર લાગુ કરવામાં આવે છે, ત્યારે એવો પ્રભાવ પડે છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ અપીલકર્તાઓ સામે સમન્સ ઓર્ડર પસાર કરવામાં સામાન્ય અને અસાવધ વલણ અપનાવ્યું છે. પોલીસ તપાસમાં બહાર આવ્યું છે કે ઘટનાના સ્થળે અપીલકર્તાઓની હાજરી અંગે આ વ્યક્તિઓના નિવેદનો શંકાસ્પદ હતા અને તપાસ દરમિયાન એકત્રિત દસ્તાવેજો અને અન્ય પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લેતા વિશ્વાસ પેદા કરતા ન હતા, જેણે બીજી વાર્તા દર્શાવી હતી અને સ્પષ્ટપણે દર્શાવ્યું હતું કે અપીલકર્તાઓનો આલિબી (ગુનાહિત સ્થળે ગેરહાજરી) નો બચાવ સાચો હતો. આ રેકૉર્ડ ટ્રાયલ

કોર્ટ સમક્ષ હતો. તે હોવા છતાં, ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદી અને અન્ય કેટલાક વ્યક્તિઓના તેમના મૌખિક/ચક્ષુ પુરાવાને સમર્થન આપવા માટે અન્ય કોઈ સામગ્રી વિના, માત્ર તેમની સર તપાસમાં આપેલા નિવેદનોના આધારે નિર્ણય લીધો. આમ, ટ્રાયલ દરમિયાન રેકૉર્ડ કરાયેલા 'પુરાવા' એ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ સમયે અગાઉથી નોંધાયેલા નિવેદનો કરતાં વધુ કંઈ નહોતા. નિઃશંકપણે, ટ્રાયલ કોર્ટ તેની સમક્ષ સર તપાસમાં નોંધાયેલા આવા નિવેદનોના આધારે પણ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા સક્ષમ હશે. જો કે, હાલના કેસ જેવા કેસમાં જ્યાં તપાસ દરમિયાન આઈ.ઓ. દ્વારા પુરાવાઓનો ભંડાર એકત્રિત કરવામાં આવ્યો હતો જે કંઈક અલગ જ સૂચવે છે, ટ્રાયલ કોર્ટ પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય બનાવતી વખતે ઓછામાં ઓછી તેને જોવા માટે બંધાયેલી હતી કે શું 'તેમના (એટલે કે અપીલકર્તાઓ) ની સંડોવણીની માત્ર શક્યતા કરતાં ઘણા મજબૂત પુરાવા' રેકૉર્ડ પર આવ્યા છે. આ પ્રકારનો કોઈ સંતોષ નથી. જો એવું માની પણ લઈએ કે જ્યારે તેણે આદેશ પસાર કર્યો ત્યારે ટ્રાયલ કોર્ટને તેની જાણ ન હતી (કારણ કે અપીલકર્તાઓ તે સમયે ઘટનાસ્થળે ન હતા), તો વધુ ચિંતાજનક બાબત એ છે કે રેકૉર્ડ પરની આ સામગ્રી અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિવિઝન પિટિશનમાં હાઈકોર્ટના ધ્યાન પર ખાસ લાવવામાં આવી હોવા છતાં, હાઈકોર્ટે પણ આ સામગ્રીને સંપૂર્ણપણે અવગણી છે. ટ્રાયલ કોર્ટના આદેશમાં સમાવિષ્ટ ચર્ચાનું પુનરાવર્તન કરવા અને તેની સાથે સંમતિ વ્યક્ત કરવા સિવાય, બીજું કંઈ કરવામાં આવ્યું

નથી. આવા આદેશો ન્યાયિક ચકાસણીમાં ટકી શકે નહીં. કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળ અપીલકર્તાઓને સમન્સ મોકલવાનો આદેશ રદ કરવામાં આવે છે. [પેરા ૧૪, ૧૫ અને ૧૬] [૩૮૫-F; ૩૮૬-A-F]

હરદીપ સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય. [૨૦૧૪] ૨ એસસીઆર ૧: (૨૦૧૪) ૩ એસસીસી ૯૨ – આધાર લીધો.

કેસ લો સંદર્ભ

[૨૦૧૪] ૨ એસસીઆર ૧ પેરા ૧૪, ૧૫ આધાર લીધો

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસ્ટિક્શન: ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૭૬૩ ઓફ ૨૦૧૭.

રાજસ્થાન હાઈકોર્ટના જયપુર બેન્ચ, જયપુર સમક્ષના એસ.બી. ક્રિમિનલ રિવિઝન પિટિશન નં. ૧૩૫૫/૨૦૧૫ ના ચુકાદા અને આદેશ (તારીખ ૧૧.૦૧.૨૦૧૬) સામે.

અપીલકર્તાઓ માટે: સુશીલ કુમાર જૈન, સિનિયર એડવોકેટ, અમિનવ ગુપ્તા, કુ. પ્રિયાલ જૈન, કુ. પ્રતિભા જૈન, એડવોકેટ્સ.

પ્રતિવાદી માટે: રામ નરેશ ચાદવ, મિલિન્ટ કુમાર, એડવોકેટ્સ.

કોર્ટનો ચુકાદો એ. કે. સિકી, જે. દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો:

૧. આ અપીલના અપીલકર્તાઓ, જેઓ સંખ્યામાં ત્રણ છે, તેમને સ્પેશિયલ જજ, એસસી/એસટી એક્ટની કોર્ટ દ્વારા સમન્સ મોકલવામાં આવ્યા છે, જેઓ એફઆઈઆર નં. ૫૩ ઓફ ૨૦૦૦ ના ટ્રાયલની સુનાવણી કરી રહી છે, જેમાં ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (આઈ.પી.સી.) ની કલમ ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૩૨૩, ૪૪૮, ૩૦૨/૧૪૯ તેમજ શેડ્યૂલ્ડ કાસ્ટ્સ એન્ડ શેડ્યૂલ્ડ ટ્રાઇબ્સ (પ્રિવેન્શન ઓફ એટ્રોસિટીઝ) એક્ટ, ૧૯૮૯ (એસ.સી.-એસ.ટી. એક્ટ) ની કલમ ૩ અને ૩(૨)(૫) હેઠળના ગુનાઓ માટે આરોપો ઘડવામાં આવ્યા છે. અપીલકર્તાઓને ચાર્જશીટમાં આરોપી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા ન હતા. ચાર્જશીટમાં આરોપી બનેલા લોકો સામે આરોપો ઘડવામાં આવ્યા હતા અને પ્રોસિક્યુશનના પુરાવાઓ નોંધવામાં આવી રહ્યા છે. અન્ય આરોપીઓ સાથે ટ્રાયલનો સામનો કરવા માટે અપીલકર્તાઓને કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ (સી.આર.પી.સી.) ની કલમ ૩૧૯ હેઠળ વધારાના આરોપીઓ તરીકે સમન્સ મોકલવામાં આવ્યા છે. ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદી હરકેશ મીના દ્વારા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૯ હેઠળ દાખલ અરજી પર તારીખ ૦૬.૧૦.૨૦૧૫ નો આદેશ પસાર કર્યો છે. અપીલકર્તાઓ દ્વારા આ આદેશને હાઈકોર્ટમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો. જો કે, હાઈકોર્ટે અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિવિઝન પિટિશન ૧૧.૦૧.૨૦૧૬ ના રોજ ફગાવી

દીધી છે.

૨. એફઆઈઆર અને અન્ય વ્યક્તિઓ સામે કેસ નોંધવા તેમજ ફરિયાદી દ્વારા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૯ હેઠળ અરજી દાખલ કરવા સંબંધિત વિગતો અને તેમાંના આદેશો નીચે મુજબ છે:

લેખિત ફરિયાદના આધારે, એફઆઈઆર નં. ૫૩ ઓફ ૨૦૦૦ તારીખ ૨૯.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ રાત્રે ૧૦:૩૦ વાગ્યે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૩૨૩, ૪૪૮, ૩૦૨/૧૪૯ તેમજ એસ.સી.-એસ.ટી. એક્ટની કલમ ૩ અને ૩(૨)(૫) હેઠળ નોંધવામાં આવી હતી. આ ફરિયાદમાં, ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે તારીખ ૨૯.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ બપોરે લગભગ ૩:૦૦ વાગ્યે જ્યારે તે તેના ખેજરા કુવા પર હતો, તેના પશુઓને પાણી પીવડાવી રહ્યો હતો, ત્યારે અપીલકર્તાઓ સહિત કેટલાક લોકો તેના ગામમાંથી કુઠાડી, લાઠી, સબ્બલ (લોખંડનો સળિયો) અને છરીઓ લઈને ફરિયાદીને મારી નાખવાના ઇરાદે ત્યાં આવ્યા હતા. તેમને જોઈને ફરિયાદી તે જગ્યાએથી દોડી ગયો અને તેના કાકા (નાથુ) ના ઘરે આવ્યો અને મોટેથી રડ્યો. તેના કાકા ઘરની સામે સૂઈ રહ્યા હતા અને લખપત લીમડાના ઝાડ નીચે સૂઈ રહ્યો હતો. તે ઘાસના છાપરામાં આવતાની સાથે જ પ્રતાપ સિંહે પાછળથી તેના પર લાઠીનો ફટકો માર્યો જે તેની પીઠ પર વાગ્યો. ફરિયાદી ભરતલાલના ઘરમાં

દોડી ગયો. બ્રિજેન્દ્ર સિંહે તેના કાકા નાથુના માથા પર સબ્બલ મારી જે તે સમયે સૂઈ રહ્યો હતો અને પ્રતાપે તેના કાકાને કાનની ઉપર કુહાડી મારી. ત્યારબાદ, આ તમામ આરોપી વ્યક્તિઓએ લાઠીઓ મારવાનું શરૂ કર્યું. લખપતે પોતાને બચાવવા માટે દોડવાનો પ્રયત્ન કર્યો. આ લોકોએ તેને પણ લાઠીઓ વડે માર માર્યો. જ્યારે ફરિયાદીનો મોટો ભાઈ તેમને બચાવવા ગયો, ત્યારે આ આરોપી વ્યક્તિઓએ તેને પણ લાઠીના ફટકા માર્યા. તે દરમિયાન, તેમની પત્નીઓ, તેમના પુત્રોની પત્નીઓ પણ આવી ગઈ હતી. તાલબકાનો ઋષિ, જે રામુનો બ્રાહ્મણ છે અને જયપુરના જગદીશનો ભત્રીજો ભાનુ પણ તેમની સાથે હતા. આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા મારપીટને કારણે, ફરિયાદીના કાકા નાથુનું ઘટનાસ્થળે જ મૃત્યુ પામ્યા. ત્યારબાદ, આરોપી વ્યક્તિઓ નાસી છૂટ્યા. આ ઘટના ઘણા ગ્રામજનોએ જોઈ હતી. એફઆઈઆરમાં અપીલકર્તાઓના નામ પણ આરોપી તરીકે હતા.

૩. એફઆઈઆર નોંધવામાં આવી હતી અને તપાસ અધિકારી (આઈ.ઓ.) દ્વારા કેસની તપાસ કરવામાં આવી હતી. તપાસ દરમિયાન અપીલકર્તાઓની પણ પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેઓ જયપુરમાં રહે છે અને ઘટના સમયે તેઓ જયપુરમાં હતા. આમ, આ વ્યક્તિઓ દ્વારા આલિબી (ગુનાહિત સ્થળે ગેરહાજરી) નો બચાવ લેવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તા નં. ૧ અને ૨ પોલીસ સેવામાં છે અને સંબંધિત સમયે તેઓ જયપુર ખાતે પોસ્ટેડ

હતા. અપીલકર્તા નં. ૨ જગદીશ ટ્રાફિક પોલીસની ફરજ બજાવતી વખતે પોતાનો પગ ગુમાવી ચૂક્યો છે. અપીલકર્તા નં. ૩ ભાનુ એ અપીલકર્તાની બહેનનો પુત્ર છે અને દાવો કર્યો હતો કે તે પણ જયપુર ખાતે હતો. પોલીસે તપાસ કર્યા પછી અને અપીલકર્તાઓ બ્રિજેન્દ્ર, જગદીશ (જેઓ ટ્રાફિક પોલીસની ફરજ બજાવતા પગ ગુમાવી ચૂક્યા છે) અને ભાનુની આલિબી અંગેના પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લઈને, અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ કોઈ પર્યાપ્ત અને વિશ્વસનીય પુરાવા મળ્યા ન હતા, અને તેથી તેમની સામે કોઈ ચલણ દાખલ કર્યું ન હતું અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૭૮(૩) હેઠળ તપાસ પેન્ડિંગ રાખી હતી. જ્યારે ટ્રાયલ કોર્ટે તેના તારીખ ૦૬.૦૯.૨૦૦૦ ના આદેશ દ્વારા, પોલીસ દ્વારા કોઈપણ ચલણ રજૂ કર્યા વિના, આ બાબતે સંજ્ઞાન લીધું, ત્યારે અપીલકર્તાઓએ હાઈકોર્ટ સમક્ષ એસ.બી. ક્રિમિનલ રિવિઝન નં. ૫૦૫/૨૦૦૦ દાખલ કરી અને હાઈકોર્ટે તેના તારીખ ૧૬.૦૪.૨૦૦૯ ના આદેશ દ્વારા રિવિઝન મંજૂર કર્યું અને ટ્રાયલ કોર્ટનો તારીખ ૦૬.૦૯.૨૦૦૦ ના આદેશ રદ કર્યો. જો કે, હાઈકોર્ટે સ્પષ્ટ કર્યું કે તારીખ ૧૬.૦૪.૨૦૦૯ નો આદેશ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૯ હેઠળ આરોપીઓની યાદીમાં કોઈપણ વ્યક્તિને ઉમેરવાની સેશન્સ કોર્ટની સત્તાઓને પૂર્વગ્રહ વગર રહેશે.

૪. જે સમયગાળા દરમિયાન એસ.બી. ક્રિમિનલ રિવિઝન નં. ૫૦૫ ઓફ ૨૦૦૦ હાઈકોર્ટમાં પેન્ડિંગ હતી, તે દરમિયાન પોલીસ આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચી

કે અપીલકર્તાઓ આ ઘટનામાં સામેલ નહોતા. પોલીસે તપાસ કર્યા પછી અપીલકર્તાઓ સામે કેસ બંધ કરવાનો ફાઇનલ રિપોર્ટ તૈયાર કર્યો જે એસપી દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. આ રીતે, તપાસ પૂર્ણ કર્યા પછી, પોલીસે માત્ર અન્ય આરોપીઓ, એટલે કે ભંવર સિંહ, પ્રતાપ સિંહ અને શંભુ સિંહ સામે જ ચલણ દાખલ કર્યું.

૫. જો કે, ચલણ દાખલ કરતી વખતે પોલીસે તપાસ પેનિંગ રાખી હતી, ત્યારબાદ તે એવા નિષ્કર્ષ પર આવી કે અપીલકર્તાઓ સામેલ નહોતા અને અપીલકર્તાઓ સામે કેસ બંધ કરવાનો ફાઇનલ રિપોર્ટ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે ઉપરોક્ત ત્રણ આરોપીઓ સામે આરોપો ઘડ્યા અને ટ્રાયલ આગળ વધી, જો કે તે અસામાન્ય રીતે વિલંબિત થઈ હતી કારણ કે ૧૫ વર્ષથી વધુ સમય વીતી ગયો છે. જે પણ હોય, પ્રોસિક્યુશને ૨૩ સાક્ષીઓની તપાસ કરી જેમાં પીડબ્લ્યુ-૧ ભરત લાલ, પીડબ્લ્યુ-૨ કમલા, પીડબ્લ્યુ-૩ લખપત, પીડબ્લ્યુ-૪ હરકેશ અને પીડબ્લ્યુ-૫ અમૃત લાલનો ૨૦૦૯ ના વર્ષમાં કોઈ સમયે સમાવેશ થાય છે. ૨૬.૦૩.૨૦૧૪ ના રોજ એટલે કે ઉપરોક્ત સાક્ષીઓની તપાસના પાંચ વર્ષ પછી, ફરિયાદીએ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૯ હેઠળ અરજી દાખલ કરી. આ તે અરજી છે જે સ્પેશિયલ જજ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી છે અને આ આદેશ હાઈકોર્ટ દ્વારા કાયમ રાખવામાં આવ્યો છે.

ક. અપીલકર્તા માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી સુશીલ કુમાર જૈને રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તાએ તપાસ અધિકારી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસની સ્થિતિ વિશે માહિતી અધિકાર અધિનિયમ (RTI) હેઠળ સત્તાવાળાઓ પાસેથી માહિતી મેળવી હતી જે ફાઇનલ રિપોર્ટ દાખલ કરવામાં પરિણમી હતી. તેમણે અમારું ધ્યાન તારીખ ૧૯.૦૨.૨૦૧૬ ના પત્ર તરફ દોર્યું જે અપીલકર્તાને આર.ટી.આઇ. હેઠળની તેમની ક્વેરીના જવાબમાં મળ્યો હતો, જેમાં તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરવામાં આવેલા જરૂરી દસ્તાવેજો સાથે અપીલકર્તાને માહિતી આપવામાં આવી હતી. આ દસ્તાવેજોની વિગતો નીચે મુજબ છે:

(i) આસિસ્ટન્ટ ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ (ટ્રેનિંગ), જયપુર, રાજસ્થાન દ્વારા સહી કરાયેલું ડ્યુટી સર્ટિફિકેટ નં. ૨૪૦૭, તારીખ ૦૪.૦૫.૨૦૦૬, જે પ્રમાણિત કરે છે કે બ્રિજેન્દ્ર સિંહ, જુનિયર ડ્રાઇવર, ૨૯.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ ડ્યુટી પર હાજર હતો.

(ii) મેડિકલ ઓફિસર, પ્રાઇમરી મેડિકલ સેન્ટર, મોતી કોટલા, જયપુર દ્વારા જારી કરાયેલું મેડિકલ સર્ટિફિકેટ નં. ૧૩૩૬૫, તારીખ ૨૮.૦૪.૨૦૦૦, જે પ્રમાણિત કરે છે કે જગદીશ સિંહ ૨૪.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ (અપાચ્ય)

રોગથી પીડિત હતો અને તેને પાંચ દિવસના આરામની સલાહ આપવામાં આવી હતી.

(iii) પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ, ડિસ્ટ્રિક્ટ કરૌલી દ્વારા સહી કરાયેલું તારીખ ૧૭.૦૨.૨૦૦૨ નું પત્ર, જે સર્કલ ઓફિસર, સર્કલ કૈલાટેવીને સંબોધિત છે, જેમાં સી.આર. નંબર ૫૩/૨ K, પોલીસ સ્ટેશન, સપોત્રામાં તપાસ સમાપ્ત કરવા અને કોર્ટમાં રિપોર્ટ સબમિટ કરવા માટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૭૩(૯) હેઠળ મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

(iv) રાજેન્દ્ર પ્રસાદ, ડેપ્યુટી ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ, પોલીસ હેડ ઓફિસ, જયપુરનું નિવેદન, જે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તારીખ ૦૭.૧૨.૨૦૦૦ ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું, જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે ૨૯.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ, તેઓ આસિસ્ટન્ટ ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ (ટ્રેનિંગ), જયપુર, રાજસ્થાનના પદ પર કામ કરી રહ્યા હતા અને બ્રિજેન્દ્ર સિંહ, કોન્સ્ટેબલ, તેમનો ડ્રાઇવર હતો જે તે દિવસે ડ્યુટી પર હાજર હતો. બ્રિજેન્દ્ર સિંહની હાજરી બતાવવા માટે વાહનની લોગ બુક પણ રજૂ કરવામાં આવી હતી.

(v) સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધાયેલ શ્રીમતી શશિ રજાવત, મેડિકલ ઓફિસર ઇન્ચાર્જ, ગવર્નમેન્ટ આયુર્વેદિક હોસ્પિટલ, નહાતી કા નાકાનું નિવેદન, જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે રેકૉર્ડ મુજબ ભાનુ પ્રતાપ સિંહ ૨૬.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ હોસ્પિટલમાં આવ્યો હતો, જે માંદગીથી પીડિત હતો કારણ કે તેને ઝાડા થતા હતા અને ઉલટી પણ થતી હતી. તેની સારવાર ઉચ્ચ મેડિકલ ઓફિસર દ્વારા કરવામાં આવી હતી અને તેણી દ્વારા લખાયેલી કાપલી પર દવાઓ પણ લખી આપવામાં આવી હતી. તેણીએ પ્રિસ્ક્રિપ્શનની ચકાસણી કરી.

(vi) જય મેડિકલ સ્ટોર, ગવર્નમેન્ટ હોસ્પિટલની સામે, મોતી કટલા, જયપુરના શ્રી નવેલ કાસલીવાલનું નિવેદન, જે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધાયું હતું, જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે મેડિકલ સ્ટોર તેમની માલિકીનો છે. તેમણે ચકાસણી કરી કે સરકારી હોસ્પિટલની મેડિકલ સ્લિપ ૨૮.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ સુધીર શર્મા દ્વારા લખવામાં આવી હતી અને તેના આધારે તેમણે દવાઓ આપી હતી.

(vii) સુધીર શર્મા, મેડિકલ ઓફિસર, ગવર્નમેન્ટ હોસ્પિટલ, મોતી કટલા, જયપુરનું નિવેદન, જે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધાયું હતું, જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે ૨૨.૦૨.૨૦૦૦ થી ૦૪.૦૫.૨૦૦૦ સુધી, તેમની ડ્યુટી

બપોરે ૩:૦૦ વાગ્યાથી ૭:૦૦ વાગ્યા સુધી વિધાનસભામાં હતી અને સવારે ૮:૦૦ વાગ્યાથી બપોરે ૧૨:૦૦ વાગ્યા સુધી ગવર્નમેન્ટ હોસ્પિટલમાં હતી. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે રૂ.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ, જગદીશ સિંહ નામનો દર્દી, જે મલેરિયા તાવથી પીડિત હતો, તે આવ્યો હતો અને તેને સરકારી હોસ્પિટલની સ્લિપ પર દવાઓ લખી આપવામાં આવી હતી. તેમણે ચકાસણી કરી કે સ્લિપ તેમના દ્વારા લખવામાં આવી હતી, જેમાં પ્રિસ્ક્રિપ્શન શામેલ હતું. દર્દીને ત્રણ દિવસની દવાઓ આપવામાં આવી હતી. રૂ.૦૫.૨૦૦૦ ના રોજ, દર્દી માટે ફરીથી બે દિવસની દવાઓ ઉચ્ચ સ્લિપ પર લખી આપવામાં આવી હતી.

(viii) શ્રી મહેન્દ્ર સિંહ તંવારનું નિવેદન, જેઓ ગવર્નમેન્ટ ડિસ્ટ્રિક્ટ મહિલા હોસ્પિટલ, સાંગાનેરી ગેટ, જયપુર ખાતે ડ્રાઈવર તરીકે કામ કરી રહ્યા હતા, જે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નોંધાયું હતું. તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમના મોટા ભાઈનો પુત્ર, ભાનુ પ્રતાપ સિંહ, જે વિદ્યાર્થી છે, તે એપ્રિલ, ૨૦૦૦ ના મહિનામાં ૧૫ થી ૨૦ દિવસ માટે અસ્વસ્થ હતો. આ હેતુ માટે, તેની સારવાર ખાનગી હોસ્પિટલમાં કરવામાં આવી હતી પરંતુ કોઈ સુધારો જણાયો ન હતો અને તેથી તેને સારવાર માટે રૂ.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ આયુર્વેદિક હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યો હતો. તે ઝાડા અને ઉધરસથી પીડિત હતો જેના માટે તેને ત્રણ દિવસની દવાઓ આપવામાં આવી હતી અને તે

દવાઓ રૂ.૦૪.૨૦૦૦ ના રોજ વધુ ત્રણ દિવસ માટે ફ્રીથી આપવામાં આવી હતી.

૭. વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી જૈને રજૂઆત કરી કે ઉપરોક્ત દસ્તાવેજો અને વિવિધ વ્યક્તિઓના નિવેદનોના આધારે, જે તપાસ દરમિયાન નોંધવામાં આવ્યા હતા, તપાસ અધિકારીને ખાતરી થઈ હતી કે આ ત્રણેય અપીલકર્તાઓ ઘટના સમયે જયપુરમાં હતા અને તેથી તેઓ ઘટના સ્થળે, એટલે કે કરૌલીમાં હાજર રહી શક્યા ન હતા, જે જયપુરથી આશરે ૧૭૬ કિમીના અંતરે છે. શ્રી જૈનની રજૂઆત એ હતી કે ફરિયાદીના નિવેદનના આધારે, જે તપાસ અધિકારી સમક્ષ તપાસ સમયે પણ હતું, સ્પેશિયલ જજ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૯ હેઠળની અરજી મંજૂર કરી શક્યા ન હોત કારણ કે કોર્ટ સમક્ષ કોઈ આગળની કે નવી સામગ્રી રજૂ કરવામાં આવી ન હતી જે અપીલકર્તાઓની સંડોવણી દર્શાવી શકે. વિદ્વાન કાઉન્સેલે રજૂઆત કરી કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૯ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે, જે પ્રકૃતિમાં વિવેકાધીન અને અસાધારણ છે, ટ્રાયલ કોર્ટે પોતાને ખાતરી કરાવવી જોઈતી હતી કે અપીલકર્તાઓ ગુનો આચરવામાં દોષિત હોઈ શકે તેવા મજબૂત અને નક્કર પુરાવા છે. આ શરત સંતોષાઈ ન હતી, એવું તેમણે જણાવ્યું હતું. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે હાઈકોર્ટે પણ ઉપરોક્ત પરિપ્રેક્ષ્યમાંથી બાબતની તપાસ કરી નથી અને માત્ર એ હકીકતને ધ્યાનમાં લીધી છે કે સાક્ષીઓએ કોર્ટ સમક્ષ તેમની

જુબાનીમાં અપીલકર્તાઓની સંડોવણી વિશે જુબાની આપી છે.

૮. બીજી તરફ, પ્રતિવાદીઓના વિદ્વાન કાઉન્સેલે દલીલ કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે તેની સમક્ષના સાક્ષીઓના નિવેદનોના આધારે યોગ્ય રીતે પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો છે જે 'પુરાવા' ના સ્વરૂપમાં છે કે અપીલકર્તાઓએ પ્રશ્નમાં ગુનો કર્યો હોઈ શકે. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૯ ની જોગવાઈઓ માત્ર આ હેતુ માટે જ નથી અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા સત્તાનો ઉપયોગ ગેરવાજબી ગણી શકાય નહીં. હાઈકોર્ટે પણ રિવિઝન પિટિશન ફગાવી દેતી વખતે અને ટ્રાયલ કોર્ટના આદેશોમાં કોઈ ગેરકાયદેસરતા કે વિકૃતિ મળી નથી એવું અવલોકન કરતી વખતે આવી જ નોંધ લીધી હતી.

૯. આરોપી તરીકે ન દર્શાવાયેલા વ્યક્તિઓ સામે પણ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૯ હેઠળ કાર્યવાહી કરવાની કોર્ટની સત્તા સામે કોઈ વિવાદ હોઈ શકે નહીં. આ જોગવાઈનો હેતુ એ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે વાસ્તવિક ગુનેગાર સજામાંથી છટકી ન જાય. આ કોર્ટની બંધારણીય બેન્ચે હરદીપ સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૧૪) ૩ એસસીસી ૯૨ માં આ જોગવાઈ પાછળનો ઉપરોક્ત હેતુ નીચે મુજબ સમજાવ્યો છે:

"૮. ભારતની બંધારણની કલમ ૨૦ અને ૨૧ હેઠળની બંધારણીય માન્યતા ન્યાયના સુચારુ વહીવટ માટે રક્ષણાત્મક છત્ર પૂરું પાડે છે જેથી યોગ્ય અને અસરકારક ટ્રાયલ સુનિશ્ચિત કરી શકાય જેથી કાયદો તેને ગુના માટે ટ્રાયલમાં લાવવા માટે ગતિમાં મૂકાયા પછી આરોપી પૂર્વગ્રહયુક્ત ન બને પરંતુ તે જ સમયે પીડિતો અને વ્યાપક સમાજને પણ સમાન રક્ષણ આપે છે જેથી દોષિત કાયદાની પકડમાંથી છટકી ન જાય. ન્યાયનો ફોજદારી વહીવટ યોગ્ય રીતે કામ કરે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે કોર્ટોને સશક્ત બનાવવા માટે, કાયદાને યોગ્ય રીતે સંહિતાબદ્ધ કરવામાં આવ્યો હતો અને વિધાનસભા દ્વારા સી.આર.પી.સી. હેઠળ સંશોધિત કરવામાં આવ્યો હતો જે દર્શાવે છે કે કોર્ટોએ આખરે સત્ય શોધવા માટે કેવી રીતે આગળ વધવું જોઈએ જેથી નિર્દોષને સજા ન થાય પરંતુ તે જ સમયે, દોષિતોને કાયદા હેઠળ સજા કરવામાં આવે. તે બંધારણમાં અને આપણા કાયદાઓમાં સમાવિષ્ટ આ આદર્શો છે જેના કારણે ઘણા નિર્ણયો આવ્યા છે, જેના દ્વારા વાસ્તવિક સત્ય શોધવા અને દોષિતોને સજા ન મળે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે નવીન પદ્ધતિઓ અને પ્રગતિશીલ સાધનો બનાવવામાં આવ્યા છે.

XX XX XX

૧૨. સેક્શન ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. એ 'જુડેક્સ ડેમનેટર કમ નોસેન્સ એબ્સોલિટુર' (જ્યારે દોષિત છૂટી જાય છે ત્યારે ન્યાયાધીશ દોષિત ઠરે છે) ના સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ભવે છે અને જ્યારે સેક્શન ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. ના ઘડતર પાછળની વ્યાપકતા અને ભાવના સમજાવતી વખતે આ સિદ્ધાંતને બીકન લાઈટ (માર્ગદર્શક દીવા) તરીકે ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

૧૩. વાસ્તવિક ગુનેગારને સજા કરીને ન્યાય કરવાનું કોર્ટનું કર્તવ્ય છે. જ્યાં તપાસ એજન્સી કોઈપણ કારણસર વાસ્તવિક ગુનેગારોમાંથી એકને આરોપી તરીકે દર્શાવતી નથી, ત્યારે કોર્ટના આરોપીને ટ્રાયલનો સામનો કરવા માટે બોલાવવા માટે શક્તિહીન નથી. પ્રશ્ન એ રહે છે કે કયા સંજોગોમાં અને કયા તબક્કે કોર્ટે કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. માં દર્શાવ્યા મુજબ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ?

XX XX XX

૧૯. કોર્ટ ન્યાયનો એકમાત્ર ભંડાર છે અને કાયદાના શાસનને જાળવી રાખવાની ફરજ તેના પર નાખવામાં આવે છે, અને તેથી આપણી ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીમાં કોર્ટો પાસે આવી સત્તાઓનું

અસ્તિત્વ નકારવું અયોગ્ય રહેશે જ્યાં એ અસામાન્ય નથી કે વાસ્તવિક આરોપી, ક્યારેક, તપાસ અને/અથવા પ્રોસિક્યુટિંગ એજન્સીમાં હેરાફેરી કરીને છટકી જાય છે. ટ્રાયલ ટાળવાની ઇચ્છા એટલી પ્રબળ છે કે આરોપી ક્યારેક તપાસ કે પૂછપરછના તબક્કે પણ પોતાને મુક્ત કરાવવાના પ્રયત્નો કરે છે ભલે તે ગુનાના કમિશન સાથે જોડાયેલ હોય."

૧૦. તે કહેવા વગર ચાલે છે કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૯, જે કોર્ટને આરોપી ન હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવા સક્ષમ બનાવતી એક સક્ષમ જોગવાઈ છે, તેનો ઉપયોગ ચાર્જશીટ દાખલ થયા પછી અને ચુકાદો સંભળાવતા પહેલા કોઈપણ સમયે કરી શકાય છે, સિવાય કે કલમ ૨૦૭/૨૦૮ સી.આર.પી.સી., કમિટીંગ વગેરેનો તબક્કો, જે માત્ર પ્રી-ટ્રાયલ તબક્કો છે જે પ્રક્રિયાને ગતિમાં લાવવાનો હેતુ ધરાવે છે.

૧૧. હરદીપ સિંહના કેસમાં, બંધારણીય બેન્ચે એ મુદ્દા પર પણ વિવાદનો અંત લાવ્યો છે કે શું કલમ ૩૧૯(૧) સી.આર.પી.સી. માં વપરાયેલ શબ્દ 'પુરાવા' વ્યાપક અર્થમાં ઉપયોગમાં લેવાયો છે અને તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરાયેલા પુરાવાઓ સૂચવે છે કે 'પુરાવા' શબ્દ ટ્રાયલ દરમિયાન નોંધાયેલા પુરાવાઓ સુધી મર્યાદિત છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે તે સામગ્રી છે, જે કોર્ટ દ્વારા

સંજ્ઞાન લીધા પછી, ગુનાની પૂછપરછ કરતી વખતે અથવા ટ્રાયલ કરતી વખતે તેની પાસે ઉપલબ્ધ હોય છે, જેનો ઉપયોગ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓના આધારે કોઈપણ વ્યક્તિને સમન્સ મોકલવા માટે કારણોને સમર્થન આપવા માટે કોર્ટ ઉપયોગ કરી શકે છે. 'પુરાવા' શબ્દને ટ્રાયલના તબક્કે અને પૂછપરછના તબક્કે પણ તેના વ્યાપક અર્થમાં સમજવો પડશે. તેનો અર્થ એ છે કે કોઈપણ વ્યક્તિને સમન્સ મોકલ્યા પછી તેની સામે કાર્યવાહી કરવાની સત્તા તેની સમક્ષ લાવવામાં આવેલી આવી કોઈપણ સામગ્રીના આધારે વાપરી શકાય છે. તે જ સમયે, કોર્ટે ચેતવણી આપી હતી કે ટ્રાયલ દરમિયાન પુરાવા રજૂ કર્યા પછી આવી સામગ્રી પર આવી સત્તાઓનો સભાનપણે ઉપયોગ કરવાની કોર્ટની ફરજ અને જવાબદારી વધુ બોજારૂપ બને છે. કોર્ટે એ પણ સ્પષ્ટ કર્યું કે કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળ 'પુરાવા' એ સર તપાસ પણ હોઈ શકે છે અને કોર્ટે આવા પુરાવાઓની ઉલટ તપાસ થાય ત્યાં સુધી રાહ જોવાની જરૂર નથી, કારણ કે તે કોર્ટનો સંતોષ છે જે કોર્ટ દ્વારા રેકૉર્ડ કરાયેલા કારણોમાંથી કેટલાક અન્ય વ્યક્તિ(ઓ) ની સંડોવણીના સંદર્ભમાં એકત્રિત કરી શકાય છે જેઓ ટ્રાયલનો સામનો કરી રહ્યા નથી.

૧૨. જો કે, મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે જરૂરી સંતોષનું ધોરણ શું છે અને સંબંધિત પ્રશ્ન એ છે કે એફઆઈઆરમાં નામ આપવામાં આવ્યું હોય પરંતુ ચાર્જશીટ ન થઈ

હોય તેવી વ્યક્તિના સંબંધમાં આ સત્તાનો કઈ પરિસ્થિતિઓમાં ઉપયોગ કરવો જોઈએ. આ બે પાસાઓ પણ બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા હરદીપ સિંહના કેસમાં વિશિષ્ટ રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવ્યા હતા અને નીચે મુજબ જવાબ આપવામાં આવ્યો હતો:

"૯૫. સંજ્ઞાન લેવાના સમયે, કોર્ટે એ જોવાનું છે કે આરોપી સામે કાર્યવાહી કરવા માટે પ્રથમદર્શી કેસ બને છે કે નહીં. સેક્શન ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળ, જોકે પ્રથમદર્શી કેસનું પરીક્ષણ સમાન છે, જરૂરી સંતોષનું ધોરણ ઘણું કડક છે. આ કોર્ટની બે-જજની બેન્ચે વિકાસ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય [(૨૦૧૪) ૩ એસસીસી ૩૨૧] માં ઠરાવ્યું હતું કે કોર્ટના ઉદ્દેશ્ય સંતોષ પર કોઈ વ્યક્તિને 'ઘરપકડ' અથવા 'સમન્સ' કરી શકાય છે, જેમ કે કેસના સંજોગો જરૂરી હોઈ શકે, જો તે પુરાવાથી દેખાય છે કે આરોપી ન હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિએ એવો ગુનાહિત કૃત્ય કર્યો છે જેના માટે આવી વ્યક્તિને પહેલાથી જ આરોપી બનેલી વ્યક્તિઓ સાથે એકસાથે ટ્રાયલ કરી શકાય.

XX XX XX

૧૦૫. સેક્શન ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળની સત્તા એ વિવેકાધીન

અને અસાધારણ સત્તા છે. તેનો ઉપયોગ સંયમપૂર્વક અને માત્ર તે જ કેસોમાં કરવાનો છે જ્યાં કેસના સંજોગો તેમ કરવાની બાંધધરી આપતા હોય. તે એટલા માટે ઉપયોગમાં લેવા નથી લેવાની કે મેજિસ્ટ્રેટ અથવા સેશન્સ જજ એવા અભિપ્રાય ધરાવે છે કે અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પણ તે ગુનો આચરવામાં દોષિત હોઈ શકે. માત્ર ત્યારે જ જ્યારે કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓમાંથી કોઈ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ મજબૂત અને નક્કર પુરાવા મળે ત્યારે આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ અને સામાન્ય કે અસાવધ રીતે નહીં.

૧૦૬. આમ, આપણે ઠરાવીએ છીએ કે જોકે કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓમાંથી માત્ર પ્રથમદર્શી કેસ સ્થાપિત કરવાનો છે, જે ઉલટ તપાસની એરણે ચકાસાયેલો હોવો જરૂરી નથી, પરંતુ તેમાં તેની સંડોવણીની માત્ર સંભાવના કરતાં વધુ મજબૂત પુરાવાની જરૂર છે. લાગુ કરવાનો ટેસ્ટ એવો છે કે જે ચાર્જ ઘડવાના સમયે ઉપયોગમાં લેવાતા પ્રથમદર્શી કેસ કરતાં વધુ મજબૂત છે, પરંતુ તે હદ સુધીના સંતોષ કરતાં ઓછો છે કે પુરાવા, જો અખંડિત રહે, તો દોષિત ઠેરવી શકે. આવા સંતોષના અભાવે, કોર્ટે સેક્શન ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનું ટાળવું જોઈએ. સેક્શન ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. માં જોગવાઈનો હેતુ જો "પુરાવાથી જણાય કે

આરોપી ન હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિએ કોઈ ગુનો કર્યો છે" તો તે "જેના માટે આવી વ્યક્તિને આરોપી સાથે એકસાથે ટ્રાયલ કરી શકાય છે" શબ્દોમાંથી સ્પષ્ટ છે. ઉપયોગમાં લેવાયેલા શબ્દો "જેના માટે આવી વ્યક્તિને દોષિત ઠેરવી શકાય છે" નથી. તેથી, કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળ કામ કરતી કોર્ટ માટે આરોપીના અપરાધ અંગે કોઈ અભિપ્રાય બનાવવાની કોઈ અવકાશ નથી. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)"

૧૩. પ્રશ્નનો જવાબ આપવા માટે, હરદીપ સિંહના કેસમાં પ્રતિપાદિત કેટલાક સિદ્ધાંતોનું પુનરાવર્તન કરી શકાય છે:

કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળની સત્તા ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ટ્રાયલ દરમિયાન કોઈપણ તબક્કે, એટલે કે ટ્રાયલ પૂર્ણ થાય તે પહેલાં, કોઈપણ વ્યક્તિને આરોપી તરીકે સમન્સ મોકલવા અને ચાલુ કેસમાં ટ્રાયલનો સામનો કરવા માટે વાપરી શકાય છે, જ્યારે ટ્રાયલ કોર્ટે જણાય કે આવી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કેટલાક 'પુરાવા' છે, જેના આધારે એવું તારવી શકાય કે તે ગુના માટે દોષિત જણાય છે. અહીં 'પુરાવા' એટલે ટ્રાયલ દરમિયાન કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રી. જ્યાં સુધી પૂછપરછના તબક્કે આઈ.ઓ. દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી સામગ્રી/પુરાવાનો સંબંધ છે, તેનો ઉપયોગ કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. ની

સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે કોર્ટ દ્વારા રેકૉર્ડ કરાયેલા પુરાવાઓને સમર્થન આપવા અને તેને ટેકો આપવા માટે થઈ શકે છે. નિઃશંકપણે, સાક્ષીઓની સર તપાસમાં સપાટી પર આવેલા આવા પુરાવાઓ, સાક્ષીઓની ઉલટ તપાસ વિના, પણ ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે. જો કે, કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળ કોર્ટને આપવામાં આવેલી વિવેકાધીન સત્તા હોવાથી અને તે અસાધારણ પણ હોવાથી, તેનો ઉપયોગ ખૂબ જ સંયમપૂર્વક અને માત્ર તે જ કેસોમાં કરવાનો છે જ્યાં કેસના સંજોગો તેમ કરવાની બાંધધરી આપતા હોય. સંતોષનું ધોરણ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હોય તેવા અન્ય લોકો સામે આરોપ ઘડવાના સમયે જરૂરી ધોરણ કરતાં વધારે છે. કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓમાંથી જ્યારે મજબૂત અને નક્કર પુરાવા મળે ત્યારે જ આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. તેનો ઉપયોગ સામાન્ય કે અસાવધ રીતે ન થવો જોઈએ. પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય રચવા માટે માત્ર સંડોવણીની સંભાવના કરતાં વધુ મજબૂત પુરાવાની જરૂર છે.

૧૪. જ્યારે આપણે આ કેસની હકીકતો પર ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતો અને તેની અરજીને લાગુ કરીએ છીએ, ત્યારે આપણને એવો પ્રભાવ પડે છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાઓ સામે સમન્સ ઓર્ડર પસાર કરવામાં સામાન્ય અને અસાવધ વલણ અપનાવ્યું છે. અપીલકર્તાઓના નામ એફઆઈઆરમાં હતા. પોલીસ દ્વારા તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી. તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરવામાં

આવેલી સામગ્રીના આધારે, જેનો આપણે ઉપર ઉલ્લેખ કર્યો છે, આઈ.ઓ. ને જણાવ્યું કે જ્યારે કાનૌર ખાતે ઘટના બની ત્યારે આ અપીલકર્તાઓ જયપુર શહેરમાં હતા, જે ૧૭૬ કિમીના અંતરે છે. ફરિયાદી અને અન્ય લોકો જેમણે એફઆઈઆરમાં અપીલકર્તાઓની ઘટનાસ્થળે કથિત હાજરી અંગેના સંસ્કરણને સમર્થન આપ્યું હતું તેમણે પણ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ સમાન નિવેદનો આપ્યા હતા. તે હોવા છતાં,

૧૫. પોલીસ તપાસમાં બહાર આવ્યું છે કે ઘટનાના સ્થળે અપીલકર્તાઓની હાજરી અંગે આ વ્યક્તિઓના નિવેદનો શંકાસ્પદ હતા અને તપાસ દરમિયાન એકત્રિત દસ્તાવેજ અને અન્ય પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લેતા વિશ્વાસ પેદા કરતા ન હતા, જેણે બીજી વાર્તા દર્શાવી હતી અને સ્પષ્ટપણે દર્શાવ્યું હતું કે અપીલકર્તાઓનો આલિબીનો બચાવ સાચો હતો. આ રેકૉર્ડ ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ હતો. તે હોવા છતાં, ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદી અને અન્ય કેટલાક વ્યક્તિઓના તેમના મૌખિક/ચક્ષુ પુરાવાને સમર્થન આપવા માટે અન્ય કોઈ સામગ્રી વિના, માત્ર તેમની સર તપાસમાં આપેલા નિવેદનોના આધારે નિર્ણય લીધો. આમ, ટ્રાયલ દરમિયાન રેકૉર્ડ કરાયેલા 'પુરાવા' એ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ સમયે અગાઉથી નોંધાયેલા નિવેદનો કરતાં વધુ કંઈ નહોતા. નિઃશંકપણે, ટ્રાયલ કોર્ટ તેની સમક્ષ સરતપાસમાં નોંધાયેલા આવા નિવેદનોના આધારે પણ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા સક્ષમ હશે. જો કે, હાલના કેસ

જેવા કેસમાં જ્યાં તપાસ દરમિયાન આઈ.ઓ. દ્વારા પુરાવાઓનો ભંડાર એકત્રિત કરવામાં આવ્યો હતો જે કંઈક અલગ જ સૂચવે છે, ટ્રાયલ કોર્ટ પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય બનાવતી વખતે ઓછામાં ઓછી તેને જોવા માટે બંધાયેલી હતી કે શું 'તેમના (એટલે કે અપીલકર્તાઓ) ની સંડોવણીની માત્ર શક્યતા કરતાં ઘણા મજબૂત પુરાવા' રેકૉર્ડ પર આવ્યા છે. આ પ્રકારનો કોઈ સંતોષ નથી. જો એવું માની પણ લઈએ કે જ્યારે તેણે આદેશ પસાર કર્યો ત્યારે ટ્રાયલ કોર્ટને તેની જાણ ન હતી (કારણ કે અપીલકર્તાઓ તે સમયે ઘટનાસ્થળે ન હતા), તો વધુ ચિંતાજનક બાબત એ છે કે રેકૉર્ડ પરની આ સામગ્રી અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિવિઝન પિટિશનમાં હાઈકોર્ટના ધ્યાન પર ખાસ લાવવામાં આવી હોવા છતાં, હાઈકોર્ટે પણ આ સામગ્રીને સંપૂર્ણપણે અવગણી છે. ટ્રાયલ કોર્ટના આદેશમાં સમાવિષ્ટ ચર્ચાનું પુનરાવર્તન કરવા અને તેની સાથે સંમતિ વ્યક્ત કરવા સિવાય, બીજું કંઈ કરવામાં આવ્યું નથી. આવા આદેશો ન્યાયિક ચકાસણીમાં ટકી શકે નહીં.

૧૬. પરિણામે, કલમ ૩૧૯ સી.આર.પી.સી. હેઠળ અપીલકર્તાઓને સમન્સ મોકલવાનો આદેશ રદ કરતી આ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

નિધિ જૈન

અપીલ મંજૂર.

This judgment has been translated using AI Tool

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.